

Злочин і кара (стислий переказ)

Федір Достоевський

Частина I

Автор знайомить читачів з колишнім студентом, красивим, але надзвичайно бідним молодим чоловіком. Це головний герой роману. Його ім'я поки не згадується. У літній день чоловік вирушає у справі, суть якої також ще не ясна.

Герой приходить у будинок до старої-лихварки. Він має намір закласти тут свій годинник. Але з поведінки молодого людини стає ясно, що не це головна причина візиту. Відвідувач нервує, не може на щось зважитися.

По дорозі додому герой заходить у буфет і зустрічає там відставного титулярного радника Семена Захаровича Мармеладова, відомого своєю пристрасстю до алкоголю. Мармеладов розповідає про своє життя.

Кілька років тому він пожалів молоду вдову з трьома дітьми Катерину Іванівну і одружився на ній. Від першої дружини у Мармеладова дочка Соня. Спочатку справи у сім'ї йшли непогано, незважаючи на важкий характер Катерини Іванівни. Вона запальна, часто вихлюпує свій гнів на чоловіка, пасербицю і своїх дітей.

Серйозні проблеми почалися, коли Мармеладова звільнили. З горя він став прикладатися до чарки. Семен Захарович пропив усе, що було в будинку, довів родину до повної убогості. І Катерина, і Соня працювали, але грошей все одно не вистачало. Від повної безвиході і докорів мачухи дочка чиновника вирішила піти на панель.

Тоді Мармеладов звернувся з проханням до колишнього начальника. Із співчуття і за минулі заслуги титулярного радника знову взяли на службу. Але Семен Захарович вже не міг обходитися без спиртного. Молодий чоловік зустрів його на п'ятий день запою, коли Мармеладов пропив мундир і всі готівкові. Останні чарки він замовляв вже на копійки, випрошені у дочки.

Мармеладов гірко кається, але кинути пити не думає. Він просить героя відвести його додому. Там погляду молодого людини постає жахлива картина: в жебрацькій квартирі плачуть голодні діти. Катерина Іванівна в гніві стала тягати чоловіка за волосся під глузування присутніх сусідів. Герой непомітно залишає в будинку невелику суму грошей і поспішає покинути це місце.

Вранці молоду людину розбудила кухарка, яка принесла листа від матері. Нарешті стає відомо, що молоду людину звать Родіоном Раскольниковим. У листі описуються події, які сталися з сестрою героя Авдотьей Романівною. Дівчина служила гувернанткою в родині багатого купця Аркадія Івановича Свидригайлова. Одного разу той став приставати до красуні, пропонуючи їй спільну поїздку до столиці, але Дуня у гнівному листі відмовила наполегливим проханням господаря. Дружина купця випадково почула їх розмову і звинуватила у всьому дівчину. З ганьбою Дуню вигнали з дому і знеславили на всю округу. Бідну дівчину ледь не зацькували, але раптом купець розкався і пред'явив дружині листа колишньої гувернантки. Незабаром Дуня була

виправдана, і пані Свидригайлова стала її всіляко вихвалити.

Після цього випадку до Дуні посватався заможний, але дуже скупий "ділець" Петро Петрович Лужин. Дівчина, сподіваючись, що він допоможе кар'єрі брата, дала згоду. Скоро молоді повинні прибути в Петербург.

Раскольников приходить у лють. Він не дозволить сестрі вступити в цей шлюб, не допустить, щоб вона жертвувала заради нього! Не тямлячи себе від люті Родіон біжить з дому. На торговій площі він випадково підслуховує розмову, з якої стає ясно, що молодша сестра старої лихварки Лізавета завтра ввечері піде з дому.

Раскольников розуміє, що інший такий випадок навряд чи представиться. Удома він відразу засинає і приходить у себе тільки ввечері наступного дня. Всі приготування Родіон виконує в поспіху. Взяти сокиру йому заважає кухарка, але потім знаряддя вбивства вдається сховати під пальто.

Старуха дуже недовірливо поставилася до візиту Раскольникова, але Родіону вдалося відвернути її увагу і вдарити сокирою по голові. Забравши ключі убитої, Раскольников відкрив скриню з коштовностями і набив ними кишені. З шиї баби Родіон зрізав гаманець. На свою біду, повернулася сестра баби Лізавета. Побоюючись, що жінка підніме шум, Раскольников вбиває і її.

Відмивши руки і сокиру на кухні, він поспішає покинути квартиру. Але несподівано в двері дзвонять — до баби прийшли два відвідувачі. Оскільки ніхто не відповідає, вони підозрюють недобре і йдуть за двірником. Родіон вискакує з кімнати, але не встигає вийти у двір — по сходах вже йдуть. Тоді він забігає у відкриту квартиру поверхом нижче і там ховається. У цій квартирі йде ремонт, робочі ненадовго вийшли. Родіон чекає поки двірник і інші люди піднімуться вище, а потім благополучно йде.

Удома він, не роздягаючись, падає на ліжку і засинає.

Частина II

З ранку вбивця перебуває в маревному стані. Він погано сприймає дійсність, але здогадується захвати награване. Приходить двірник і повідомляє, що Раскольникова викликають в околоток. Вирішивши, що його хочуть заарештувати, Родіон відправляється туди зі змішаним почуттям страху і полегшення. Але з'ясовується, що викликали його зовсім по іншій справі — господиня квартири подала до суду за несплату.

Поки Родіон пише відповідь на заяву, з'являється один з жандармів і розповідає про подію вбивства. Раскольников падає без свідомості. Навколо нього клопочуться, підозрюючи лихоманку. Насилу діставшись додому, Родіон приймає рішення викинути награване в Неву. Набивши коштовностями кишені, молодий чоловік йде на берег. Але по дорозі знаходить порожній двір і ховає там свою здобич під каменем. Погано розуміючи куди несе його доля подій, Родіон приходить до свого приятеля Дмитра Разумихина. Раскольников виглядає жахливо, як тяжкохворий чоловік.

Тільки на третю добу Родіон приходить до тями і вияснює, що знаходиться у своїй квартирі. Він навіть не пам'ятає, як дістався додому. Весь цей час Разумихин був поруч.

На гроші від матері Родіона Разумихин купує хворому пристойний одяг і їжу. Лікар

Зосімов вважає, що Родіон знаходиться на межі божевілля. Випадково Раскольников дізнається, що справу про вбивство лихварки доручено слідчому Порфирію Іванову. Це родич Разумихина. З'ясовується також, що один з ремонтників у квартирі, куди забігав Раскольников, знайшов коробку з коштовностями і пропив їх. Тепер ця людина є головним підозрюваним у резонансному вбивстві.

Несподівано з'являється наречений Дуні Лужин, якого Раскольников проганяє в гніві. Родіона тягне на місце злочину, і він знову йде в будинок старої, але в квартирі вбитої вже роблять ремонт. Раскольников, як у лихоманці, бігає по кімнаті, смикає дзвінок і страшно лякає ремонтників. Вони вважають, що пан сильно п'яний або не в своєму розумі.

У повному сум'ятті Родіон біжить на вулицю, де потрапляє в натовп роззяв, які зібралися на місці події. Кажуть, що екіпаж розчавив якогось п'яницю. У постраждалому Раскольников впізнає Мармеладова. Молодий чоловік допомагає доставити нещасного додому. На руках у Соні Семен Захарович вмирає. Родіон дає гроші на похорон. За подіями спостерігає Лужин. Виявляється, він знімає в цьому будинку квартиру.

Раскольников відчуває себе настільки хворим і розбитим, що не наважується йти додому один. Він заходить до Разумихина і просить провести його. Вдома Родіона чекають мати і сестра, що вже приїхали.

Частина III

Раскольников вимагає, щоб Дуня відмовилася від шлюбу з Лужиним. Дівчина справляє велике враження на Разумихина, який відразу в неї закохується і буквально обожнює. Дуня запрошує всіх провести разом вечір. Повинен прийти і Лужин для остаточного пояснення.

Несподівано з'являється Соня, щоб покликати Раскольникова на похорон батька. Мати і сестра Родіона знайомляться з бідною дівчиною і в них зароджується симпатія до неї. Виявляється, скнара Лужин зняв для родичів Родіона найдешевші кімнати в будинку, який користується скверною репутацією. Дізнавшись про це, Раскольников ще більше ненавидить залицяльника сестри.

Родіон хоче повернути годинник і кільце, які віддав старій, оскільки побоюється, що мати дізнається про заклад, адже це подарунок сестри і остання річ, що залишилася від батька. Грошей на викуп немає. У поспіху Раскольников приймає необдумане рішення: звернутися за допомогою до Порфирія Іванова як до родича Разумихина. Разом із другом Родіон йде до детектива. Виявляється, Іванов читав статтю Раскольникова, де викладаються ідеї про те, що існує вищий вид людей, для яких немає законів. Вони мають право навіть убивати "на благо". Сищик обіцяє допомогти з поверненням застави. Раскольников наляканий проникливістю і хитрістю Порфирія.

Родіон все більше занурюється в тяжкі думки, йому сняться кошмари. Несподівано в гості до молодого людини приходить купець Свидригайлов, той самий, через якого постраждала Дуня. Він вже вдівець.

Частина IV

Свидригайлов виявляється досить розумною людиною. Він приїхав повідомити, що його покійна дружина заповіла три тисячі рублів Дуні, а сам хоче віддати дівчині у вигляді компенсації десять тисяч. Раскольников з обуренням відкидає цю "допомогу".

Увечері в Дуні сходяться Разумихин, Лужин і Родіон. Нахабство і жадібність Петра Петровича викликають загальне обурення. Дівчина виставляє Лужина геть, і знехтуваний наречений вирішує помститися. Після його відходу Родіон заявляє, що хоче порвати стосунки з сестрою і матір'ю, він доручає Разумихину подбати про них. Потім Раскольников приходить попрощатися до Соні. Їх розмову чує через стіну Свидригайлов.

Родіон знову йде до Іванова вирішувати питання закладених речей. Порфирій заводить з ним хитру і небезпечну розмову. Він не звинувачує Раскольникова явно, але натякає, що правда йому відома. Родіон впадає в злісний відчай, але тут несподівано з повинною з'являється один з ремонтників. Порфирій явно розчарований перерваної бесідою, але обіцяє, що вони з Раскольниковим ще зустрінуться.

Частина V

Катерина Іванівна запросила на поминки чоловіка Петра Лужина, але, не бажаючи зустрічатися з Раскольниковим, той не прийшов на обід, проте викликав Соню і вручив їй десять карбованців "із співчуття".

На поминках вибухнув скандал між Катериною Івановою і господинею квартири, яка зневажливо висловлювалася про Соню. У розпал цієї перепалки прийшов Лужин і оголосив, що Соня вкрала в нього сто рублів. Ображена Катерина Іванівна кинулася вивертати кишені падчерки, щоб довести її невинність. Але несподівано з кишені випала сторублева купюра.

Всі приголомшені. Ситуацію врятував сусід Лужина Лебезятников, який бачив, як Петро Петрович підклав гроші в кишеню дівчини. Помста не вдалася, і Лужин йде, погрожуючи, що заявить на злодійку в поліцію. Соня в страху біжить додому.

Квартирна хазяйка вирішує, що скандалів через сімейство Мармеладових з неї досить і велить усім негайно забиратися. У цей час Родіон приходить до Соні й зізнається у вбивстві. "Хіба я старушонку вбив? Я себе вбив...", — вимовляє він, розкайвшись.

Прибігає Лебезятников і повідомляє, що Катерина Іванівна збожеволіла. Усі поспішають на вулицю, де нещасна вдова змушує співати і танцювати дітей. Умовляння повернутися додому не допомагають. Перелякані діти тікають, а Катерина Іванівна кидається за ними навздогін. Раптово вона падає, у жінки горлом йде кров. Її приносять на квартиру Соні, де на руках у дівчини нещасна вмирає.

До враженого Родіона несподівано підходить Свидригайлов. Він запевняє, що витратить обіцяні Дуні десять тисяч на похорон, а також на Соню і дітей. Купець натякає, що чув, як Раскольников зізнавався Соні у вбивстві. Родіон у жаху.

Частина VI

До Раскольникова приходить Порфирій Іванов, щоб звинуватити Родіона у вбивстві. Справа в тому, що робітник, який взяв на себе провину, виховувався серед

розкольників. А для них постраждати від влади — богоугодна справа. Сищик зізнається, що в нього є один доказ, тому він пропонує Родіону прийти з повинною. Раскольников відмовляється. Тоді Порфирій дає вбивці "погуляти" ще днів зо два на волі, а потім обіцяє заарештувати.

Раскольников йде на зустріч зі Свидригайловим, щоб з'ясувати його наміри. Купець пропонує влаштувати Родіону втечу. Раскольников у відповідь погрожує вбити Свидригайлова, якщо той не залишить Дуню в спокої.

Виявляється, вдівець написав Дуні лист, в якому попросив про зустріч, оскільки він знає страшну таємницю її брата. Свидригайлов розповідає дівчині, що підслухав, як Родіон зізнавався у вбивстві. За своє мовчання він вимагає, щоб Дуня, в яку шалено закоханий, залишилася з ним. Дуня вихоплює револьвер і загрожує застрелити шантажиста, якщо той наблизиться. Свидригайлов кидається до неї, дівчина стріляє, але куля лише дряпає купця. Другого пострілу не вийшло — осічка. Дуня в розпачі кидає зброю на підлогу.

Несподівано Свидригайлов відпускає Дуню. Купець вже розуміє, що дівчина ніколи його не полюбить. Після відходу Дуні Свидригайлов піднімає револьвер і заходить попрощатися до Соні. Він залишає дівчині три тисячі рублів і оголошує, що їде в Америку.

Потім Свидригайлов йде в готель, де проводить жахливу ніч. Раннім туманним ранком він виходить з готелю на вулицю і стріляє собі в скроню.

Тим же ранком Раскольников прощається з сестрою, матір'ю і Сонею. Він іде здаватися в поліцію. Там Родіон дізнається про самогубство Свидригайлова. Ця новина приголомшує Раскольникова, але молода людина все ж визнається у вбивстві.

Епілог

Раскольникову присудили вісім років каторги. Вірна Соня відправляється за ним до Сибіру. Через два місяці одружуються Дуня і Разумихин. Мати Раскольникова хворіє, злегка не в собі і постійно клопочеться про звільнення Родіона. Вона придумала дату повернення сина і чекає цей день. Коли ж її надія померла, жінка злягла і незабаром вирушила в інший світ.

Соня щодня приходить до Раскольникова, піклується про нього. Каторжники ставляться до неї з любов'ю і повагою. Тільки Родіон байдужий, поглинений своїми душевними терзаннями. Але одного разу Соня захворіла і не прийшла. Раскольников так злякався, що усвідомив: ця дівчина — все його життя.

Хвороба Соні виявляється нестрашною. З цього часу Раскольников любить і оберігає дівчину, а вона рахує дні до його виходу на свободу.